

BENE VIKTÓRIA

Derecske kulturális értékeinek szerepe a helyi közösség életében

„Itt eszméltem az akácos világra,
itt sült nekem a hamuban pogácsa,
mit nagyanyám eltarisznyált az útra,
hogy könnye szívemet csak haza húzza.

Ami szép volt az életemben s áldott,
innen indult s szárnyalta a világot,
amikor meg ezernyi sebet kaptam,
hazajöttem akarva- akaratlan.”
(Tanka János: Otthon Derecskén)

Bevezetés

A fentebb idézett vers Tanka János egykori derecskei költőtől származik. Ezek a sorok költői eszközökkel a szűkebb környezet, a szülőföld jelentőségét mutatják meg, amely a tanulmány tárgyát képező kulturális örökség és a helyi közösség esetében is alapvető jelentőségű.

Jelen tanulmányban¹ egy rövid elméleti bevezető után Derecske település kulturális értékeit, a közösségi élet és a kultúra kapcsolatát mutatom be. Célom a helyi közösség és kultúra szervezőivel készített interjúk elemzése alapján olyan kategóriák felállítása, amelyek bemutatják, hogy a helyiek identitásában, közösségépítésben és hagyományaikban milyen tényezők töltenek be fontos szerepet.

A kultúra fogalom használata a mai értelemben igen sokrétű. A latin eredetű „colere” kifejezésből származik, ami művelést, ápolást, gondoskodást jelent. A kultúra általános fogalmát meghatározhatjuk egyrészt egy olyan értékteremtő tevékenység felől, amely egyfajta belső viszonyulást, magatartást fejez ki, másrészt a tevékenységek objektívációi felől is. A kultúra magába foglal minden teremtő tevékenységet, azok eredményeit, valamiféle értékét is. (Kondor 2003)

¹ Az adatfelvételt Csurgó Bernadett vezetésével a Magyar Zoltán Posztdoktori Ösztöndíja keretében folyó A kulturális örökség és a vidék társadalmi integrációja. A népi hagyományok, helyi élelmiszerek és termékek és az épített örökség hasznosítása és hatása a jelenkori vidék társadalmi, gazdasági és kulturális átalakulására című kutatás keretében valósítottam meg.

Hosszú szociolingvisztikai utat megtéve jelenleg a kultúra fogalma „önálló, elvont főnév, amely a szellemi és különösen a művészeti tevékenység gyakorlatát és alkotásait jelöli”. (Williams, idézi Murányi 2012)

Raymond Williams (2003) A kultúra elemzése című tanulmányában leírja, hogy a kultúra megfogalmazásának három válfaja van. Az első ilyen meghatározás az eszményi, ami a kultúrát az emberi tökéletesedés állapotaként és folyamataként értelmezi. A második a dokumentumként való meghatározás, ami annyit jelent, hogy a kultúra az értelem vagy a képzelet azon műveinek összessége, amelyek részletesen rögzítik az emberi gondolatokat és tapasztalatokat. A harmadik, a társadalmi meghatározás szerint egy sajátos életmód, amely jelentéseket és értékeket fejez ki, nemcsak a művészetben vagy a tudományban, hanem az intézményekben és a mindennapi viselkedésben.

A kultúrának három szintjét különböztetjük meg. Az első szintje az adott helyen és korban átélt kultúra, a második szint a tárgyakban megőrzött kultúra, azaz valamelyik korszak kultúrája. Az utolsó pedig az átélt és az elmúlt korok kultúráját összekötő tényező, a szelektív tradíció kultúrája. (Williams 2003) A tanulmányban az utóbb említett szintre fogom a hangsúlyt helyezni. A szelektív tradíciónál a rostálás az adott korszakban megkezdődik, az összes tevékenység közül csak bizonyos dolgokat hangsúlyoznak és értékelnek. Ez többnyire a korszak szerveződésének egészét tükrözi. (Williams 2003)

Megkülönböztethetünk többek között népi és nemzeti kultúrát. Barna Gábor (2011) tanulmányában Niedermüller alapján háromféle felfogást különböztet meg, ami alapján a kultúrát közös társadalmi gyakorlatként értelmezhetjük, a nemzetet pedig egy kommunikációs közösségként. Egy másik értelmezés szerint a nemzeti kultúra örökség, emlékezet, mint nemzeti múlt emlékműve lép elő a közösségi rítusokban, kulcsszimbólumokban. A harmadik értelmezés szerint a nemzeti kultúrát konstrukciónak, innovációnak, szelekciónak tartja. A nemzeti kultúrán egy reprezentatív kultúrát értünk.

A népi kultúra a közösségen és a szóbeliségen alapszik. A közösség élte, a szóbeliségben él, szóbeli úton hagyományozódik. Csak azok az alkotások maradnak fenn és válnak hagyománnyá, amiket a közösség előzetesen jónak lát és elfogad. Nagyrészt ezeknek a folyamatoknak a következménye, hogy a népi kultúra nem az individuumot állítja a középpontba. A lényeg a kész mű, amit továbbörökítenek, áthagyományoznak generációról generációra. (Podevák 2004)

A térség és a kultúra szoros kapcsolatban van egymással. Az érzelmi beállítottsága az embereknek, a térség kulturális jellemzőinek, képének a kisugárzása befolyásolja az egyén településsel kapcsolatos érzését, kötődését, lojalitását, lokálpatrióta szerepkörét. Mindezek mellett befolyásolja az értékhozzáadását a kultúraépítés folyamatában. (Berki – Drávavölgyi 2004) A társadalmak életében bekövetkező gyors és átfogó minőségi változások kényszerítőerővel mutatnak rá az egyéni és a kollektív versenyben maradás kritikus feltételére, azaz a kultúrateremtő képesség jelentőségére. (Varga A. – Vercseg 1998) A fejlesztéseknél fontos megismerni többek között a helyi kultúra sajátosságait és a helyi szellemi életet. Elengedhetetlen továbbá, hogy megismerjük a

település vagy térség táji feltételeit, adottságait; a földrajzi fekvést, forgalmi helyzetét; történetét stb. (Vercseg 2004)

A kutatás helyszíne: Derecske

Derecske Hajdú-Bihar megye középső részén helyezkedik el. A település tipikus alföldi, nagyhatású, nagy népességű mezővárosként élte meg az elmúlt évszázadokat. Derecske térszerkezeti-közlekedésföldrajzi helyzetét a 47. számú főközlekedési út befolyásolja leginkább. A megyén belüli jelentőségét az adja meg, hogy döntően ezen keresztül kapcsolódik a megyeszékhelyekhez és a megye fejlettebb hajdúsági részéhez. A terület- és településfejlesztés nemzetközi szakirodalmában² már többen is megfogalmazták, hogy a modern társadalmakban egy terület vagy település boldogulását, gazdaságát az ott élő népesség műveltsége, korstruktúrája, társadalmi szervezettsége és az innovációk befogadására való alkalmassága határozza meg. Azaz a humán erőforrások jelentik a jövőbeli boldogulás legfőbb alapját és zálogát. A 18 évnél idősebb népességből a középiskolai végzettségűek aránya az első olyan kategória, ami tőkevonást jelenthet, ők a potenciális szellemi tőke. A 25 évnél idősebb felsőfokú végzettséggel rendelkezők a szellemi tőke letéteményesei. (Süli – Zakar 1998) A Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszék – Nagyváradai Egyetem kutatási projektje alapján Szabó Fanni és Krémer Balázs a tanulmányukban a Derecskei kistérségre nézve leírták, hogy komoly problémát jelent a munkanélküliség, a munkalehetőségek száma is alacsonynak mondható. Viszont Derecske az a település, ahol a megkérdezett fiatalok szerint akad még munkalehetőség és látnak némi perspektívát a jövőt illetően. (Krémer – Szabó 2013)

A kutatás keretén belül Derecske-Létavértes kistérségen belül Derecskén hét személlyel készítettem félig strukturált interjút. Az interjúalanyok valamilyen szempontból meghatározó szerepet játszanak Derecske kulturális és turisztikai életében (pl. Helytörténeti Gyűjtemény, Kézműves Kör, különféle vendégházak stb.). Az interjú négy blokkból tevődött össze. Az első blokk az általános helyzetképre kérdezett rá, a második a turizmus és a kultúra kapcsolatáról szólt, a harmadik a kultúra és a közösség viszonyára kérdez rá és végül a település meghatározó eseményéről kérdeztük az interjúalanyokat. A kis mintából adódóan az eredmények általánosításra nem alkalmasak, a megkérdezettek véleménye a helyi közösségekben betöltött szerepük és pozíciójuk okán képes rámutatni a derecskei kulturális és közösségi élet legfontosabb sajátosságaira, valamint a kulturális értékek turisztikai, közösségi hasznosításának legfontosabb kérdéseire, problémáira.

² Christopher Ray: Kultúra, intellektuális tulajdon és a területi alapú vidékfejlesztés tanulmányában leírja, hogy a nyugat-európai vidéki és városi területek egyre növekvő mértékben használják legfontosabb erőforrásként a lokális kulturális jellegzetességeket a területi alapú vidékfejlesztésben. Az ilyen a megkülönböztető jellegzetességek közé a hagyományos ételeket, dialektusokat, népművészetet, kézművészetet, helyi vizuális és drámapraxisokat, irodalmi vonatkozásokat, történelmi és őskori helyszíneket, tájegységeket, azok állat- és növényvilágát sorolhatjuk. (Ray 2013)

A tanulmány további részében kétféle kutatási dimenzió mentén elemezem az interjúkat. Az egyik dimenzió Derecske fontosabb kulturális értékeinek bemutatását jelenti, a másik esetében pedig a közösség és a kultúra kapcsolatát elemzem. Leginkább arra voltam kíváncsi, hogy a megkérdezettek mit gondolnak a kultúra közösségfejlesztő szerepéről, illetve milyen kulturális értékek, hagyományok a legfontosabbak a helyiek identitásában?

Derecske identitásképző és kulturális értékei

A vidék kulturális örökségének legmeghatározóbb elemei a folklórhoz kapcsolódnak, ami egyaránt jelenti a tárgyi és a szellemi kultúrát. A helyi kultúrában fontos szerepet kapnak a népzenei és a néptánckultúra helyi, regionális vagy nemzeti elemei, a kézművesség és az iparművészet helyi vagy regionális formái. (Csurgó 2014)

A kutatás keretén belül a megkérdezetteket arról kérdeztem, hogy melyek a térség vagy a település legmeghatározóbb kulturális értékei, hagyományai. Az interjúalanyok válaszai alapján az épített örökség, a gasztronómiai kultúra, a népi kultúra és a populáris kultúra kategóriákat alkothatjuk meg.

A néphagyomány, a népi kultúra kategóriájában a megkérdezettek a néptánc, a kézművesség, a citerazenekarok és a népdalkörök fontosságát hangsúlyozták. A néptánc, az egyedülálló derecskei verbunk és a népdal a helyi közösség identitásában is fontos szerepet játszik az interjúalanyok meglátása szerint. Az egyik megkérdezett elmondta, hogy a derecskei emberek szeretnek énekelni, dalolni. Gazdag dalkultúrával rendelkeznek, szeretik az anekdoták és a tréfák világát. A tánc szintén az ősoktól ered. Az egyik megkérdezett fontosnak tartja a témával kapcsolatban a szocializáció szerepét is, azt, hogy ki miben nőtt fel:

„Megmondom őszintén én nem abban nőttem fel, nem a népzeneben, én nekem különösebben nem is mond semmit sem. Nekem inkább a mulatságok az, amik inkább érdekelnek... Jó dolgok ezek, csak tudni kell ezeket értékelni.”

A hagyomány és a népi kultúra megőrzésében fontos szerepet játszik a Helytörténeti Gyűjtemény is, ahol a település tárgyi emlékeit őrzik. A gyűjtemény több mint 2000 tárggyal rendelkezik, ebből közel 1000 darab van kiállítva. Az egyik megkérdezett elmondta, hogy a generációk által összegyűjtött tárgyaknak kistérségi múltjuk van.

„Tulajdonképpen a gyűjtemény pusztán léte az rendkívül vonzó az emberek számára és olyan területre gondolok itt elsősorban, nem egyszerűen a látogatásra, hanem valami fajta nagyon egészséges kis vetélkedésre a társadalom, a helyi mikrotársadalom egy meghatározott része, nyilván ezek idősebb korosztályok, de vannak fiatalabbak is. Például van egy olyan gyönyörű 19. század eleji szekrényünk, amelyet egy fiatalember adományozott át, egy nagyon szép és nemes dolog. Na szóval, visszatérve van egy ilyen nagyon egészséges törekvés, Te is hoztál valamit? Én is hozok akkor valamilyen tárgyat. Ez az

egyik. Ez egy nagyon fontos dolog tudod, megragadni ezt a picit versenyképességet. Nem biztos, hogy vetélkedés ez, benne van ezekben az emberekben az, hogy merthogy azzal a jellegével hozzák tudod, hogy itt biztos megmarad Tanár Úr, tehát itt biztos megmarad ez az anyag. A családnak, már a leszármazottaknak már nem biztos, hogy kell, meg nem őrzik meg, itt biztos megmarad és ez a rendkívül biztató, tehát látják ebben az értékmegőrzésnek egy olyanfajta formáját, amiben rettenetesen bíznak az emberek és ugyanakkor, tehát a társadalom egy csoportja, nyilván ezek a ma már nyugdíjas korosztály, elsősorban különböző foglalkozású nemcsak volt paraszt és mezőgazdasági munkákkal foglalkozó emberek sokasága, akik szinte kívánják, hogy hagyjanak valamit a közösségre, a városra, a múltra.”

A településen megjelenik a kulturális értékek egy modern vonulata, ugyanis a néptánc mellett megjelenik a színjátszás, a fúvós zenekar előadásai, a modern- és társas tánc is. Ezekon kívül a településen minden nyáron megrendezik a grafikai művésztelepet, ahol a Derecskére érkező grafikusok egy héten keresztül alkotnak, majd a munkájukat egy zárókiállításon mutatják be.

„Az egyik alap derecskei érték az a tánc. Van a derecskei verbunk, ami meggyőződésünk szerint a Kárpát-medencében ezen néptánc területen az egyik legnagyobb érték. És több néptánc csoportunk is van a legkisebbektől a már majdhogynem nyugdíjba hajlókig. Legutóbb a Szivárvány Néptáncegyüttes Prima díjat is kapott. A művészeti iskolában néptáncot oktatnak a gyerekeknek, tehát ez a tánc az egyik erős oldalunk. Ez most már a néptánc mellett társas tánc és modern táncban is megjelenik. A másik azt gondolom, hogy alappillére a kulturális életünknek az a nyári grafikai alkotótábor. Másfél évtizede rendezzük meg Kárpát-medencei alkotóknak és egy óriási grafikai gyűjteménnyel rendelkezünk. Ez már több mint hatszáz grafikát, kortárs grafikát tartalmaz, ami így egyben úgy gondolom nem sok helyen van az országon.”

A harmadik megemlített kategória az épített örökség kategóriája. Ebben a kategóriában a megkérdezettek a kiemelték a református és a katolikus templom és az általános iskola épületét. Ezen kívül az egyik megkérdezett a bányakerti csőszházra is fontos épített örökségként tekintett. Elmondása szerint a csőszház még évekkel ezelőtt is állt és kitűnő példája volt a tipikus csőszháznak. Azt gondolja, amikor a helyi értékekről beszélünk, akkor a csőszházat szívesen megmentené, vagy legalábbis a skanzenek mintájára újraépítené a meglévő dokumentációk alapján.

Az utolsó kategória, ami megjelent az interjúkban, Derecske ízvilágához, termékeihez, gasztronómiájához kapcsolódik.

„Helyi termékünk most előtérbe tört vagy feltört, a méz, a derecskei hagyma, mondjuk ez, ebből még nem láttunk, nem volt olyan borzasztó nagy látványossága, de ez hagyomány, ugye a derecskei hagyma és a Jóbarátok Nyugdíjasklub tavaly már megrendezte a Hagymafesztivált, azt hiszem ez volt a

neve. Tehát a helyi termékünk. Aztán próbálkoznak emberek a régi, hagyományos lekvárfőzéssel például, az is vagy foglalkoznak a régi, az ilyen Lacikonyha-szerű sütés-főzéssel, lángossütéssel.”

Emellett megjelent a Derecske íze elnevezésű kiadvány is, aminek a receptjeit a helyi nyugdíjasklub tagjai gyűjtötték össze. Az egyik megkérdezett úgy látja, hogy a gasztronómiának jelenleg nagy szerepe van. Elmondása szerint ez még nincs erős piaci alapokon, de több vállalkozás is elindult ezen az úton.

A vidéki kulturális alapú rendezvények egyik központi eleme a gasztronómia, ami jelenti a helyi népi étel vagy nemzetiségi étel- és élelmiszerkultúra felidézését, illetve a tradicionális paraszti ételkínálat megjelenítését. (Csurgó 2014) Több megkérdezett is említette a hagyományos disznótor jelentőségét, ami turisztikailag is kiemelt fontossággal bír a település életében. Az egyik vendégház tulajdonosa elmondta, hogy ha lehetősége adódik, akkor szívesen bővítené a programkínálatát különféle gasztronómiai programokkal, például hagyományos disznótorral, kenyérsütéssel.

A kutatás egyik központi kérdése volt, hogy a helyi kulturális élet meghatározó szereplői hogyan látják, a helyi kultúrának, kulturális örökség alapú tevékenységeknek mennyire van közösségépítő szerepe, mennyire lehet vele megszólítani a lakosságot. Mindemellett kitértünk a kultúra identitásképző szerepének kérdéskörére is.

A népi- és a nemzeti kultúra fontos szerepet tölt be az azonosságtudat felépítésében. Az identitás fogalma a mi/ők – én/ő ellentétpárban értelmezhető. Reflektáltsága csak bizonyos konfliktushelyzetekben erőteljes. Az identitás őrzéséhez intézmények kellene, mint például az iskola, templom folklórcsoportok stb. Ha ezek hiányoznak vagy elvesznek, akkor az identitásőrzés nehezebb vagy lehetetlen. Ezekben a helyzetekben a népi kultúra hangsúlyosabb szerepet kaphat. Az identitás külső funkciói a területiség, a gazdaság és a politika. A belső funkciói az egyénre és a közösségre vonatkoznak. (Barna 2011)

1. táblázat

Identitásképző helyi értékek	
Önszerveződő irány	Intézményesített kultúra
Néptánc	mazsorett
Népdalkör	színház
kézműves kör	grafika
színház	

Forrás: Saját készítésű 2014

Az identitásképző helyi értékek a megkérdezettek elmondása alapján két irányt vehetnek. Az egyik az önszerveződő irány, amikor megmutatkozik, egy közösség, egy csoport ereje. Ezen kívül megjelenik az intézményesített kultúra, amelyben nagy szerepet játszik a helyi művészeti iskola, ahol zenei oktatás folyik, a mazsorett, a színház és a grafika. Az önszerveződés terén a néptánc, a népdalkör és a kézműves kör

a legjelentősebb, viszont ide is be lehetne sorolni a színházat a diákokból alakult színjátszókör miatt.

Közösségek Derecske kulturális életében

A néptáncsoportok és a népzenei együttesek, illetve a kézművesek a folklór alapú közösségi élet rendszeres és folyamatos formáját jelentik. A népi kultúra közösségépítő erejének időszakos megjelenési formáját jelenti, amikor a helyi közösségi rendezvényeken a hagyományos mesterségek és kézművesség közös felidézése és elsajátítása zajlik. (Csurgó 2014)

A megkérdezettek úgy vélik, hogy a helyi kultúrának van közösségformáló ereje, meg lehet vele szólítani az embereket. A válaszokban megmutatkozott, hogy egyrészt kisebb közösségeket is épít, akik továbbviszik a helyi kulturális értékeket. Ahogy Csurgó Bernadett (2014) a tanulmányában leírja, ezek a kisebb, döntően hagyományőrző közösségek folyamatosan megjelennek a vidéki településeken belül. Derecskén ilyen jelentős közösségnek számít a helyi citerazenekar, a néptáncgyüttesek, népdalkörök, a nyugdíjasklubok, kézműveskörök, hagyományőrző csoportok. A különféle civil szerveződések ernyőszervezeteként a Derecskéért Civil Összefogás Egyesület működik.

Másrészt az előbb említett kultúraművelő közösségek meg is mozgatják a helyieket és a rendezvények keretén belül, ezek a kultúra közösségépítő erejének időszakos megjelenési formáját jelentik. (Csurgó 2014)

A közösségformáló tevékenységeken belül megjelenik egy hagyományos vagy népi és egy modern vonulat. A következő interjúrészlet azt illusztrálja, hogy a hagyományos vagy népi vonulaton belül a kézműves tevékenységek a helyi rendezvényeken vonzerőt jelentenek a helyiek számára.

„Én azt tapasztaltam, hogy amikor vannak ezek a városi rendezvények, a kézműveseket nagy szeretettel látogatják, de nagy-nagy szeretettel. Úgy elidőznek nálunk, úgy elbeszélgetnek ott a sátor körül. Megszólítanak bennünket, de ami is olyanok vagyunk, hogy elbeszélgetünk velük. Tehát én szerintem itt kapcsolatunk van az emberekkel és pozitív.”

Az egyik megkérdezett az Adventi Kiállítást hozta fel példának. Ezen a rendezvényen telt ház van, a kiállítás alatt az érdeklődők vásárolhatnak a helyi kézműves termékekből.

A válaszok alapján több kategóriát is alkothatunk azzal kapcsolatban, hogy a helyi kulturális értékek kiket tudnak aktivizálni. Az egyik ilyen kategória a hagyományőrzésre nyitott fiatalok kategóriája. A fiatal korosztály érdeklődési körét inkább a népi játékokkal, a tánczással lehet megszólítani. A Helytörténeti Gyűjteménnyel kapcsolatban az egyik megkérdezett elmondta, hogy az óvodáskorú és a 17-18 éves ifjúságot is meg lehet szólítani a gyűjteménnyel, mindig különleges áhítattal jönnek a gyűjteménybe, látszik, hogy tisztelik a tárgyakat.

A második kategória a felnőtt, idősebb korosztályból az őslakos, hagyományos foglalkozású társadalmi réteg az, akiket kulturális értékekkel meg lehet szólítani. Azokra az emberekre, akikre az előbb említett kategória jellemző azoknál erős szerepe van a helyi identitásnak, a paraszti múltnak. Az egyik interjúalany a következőképpen nyilatkozott erről a helyi nyugdíjasklubbal kapcsolatban:

„... Amikor ezek az emberek úgy jönnek ide, hogy mindennek fölött, tehát hagyományokat ápolva póthúsvétot, meg pótpünkösödöt meg nem tudom én névnapokat vagy valamilyen hagyományos, közös egyházi ünnep utáni napot akarnak itt tölteni még egyszer közösen és nem a családban, akkor természetesen nem csak a mulatozás, nem nagyon szoktak egyébként mulatozni. Ez az a világ tudod, legalábbis amit én ismerek belőle, ahol nem duhajkodni szoktak. A derecskei ember szerintem az általában nem szokott duhajkodni. Én úgy érzem az öregekről, akik tulajdonképpen a velem élő történelem tudod, mert hát ők végig éltek, még talán korábban is, hiszen hát ők maguk végigszenvedték a II. világháborút és a katasztrófákat utána is meg akkor is, tehát idősebbek is vannak. Szerintem ők a velünk élő történelem, tudod. És őket nem csak ez a közös, tehát az, hogy közösségi erővé formálódik vagy közösségé formálja őket az, hogy nyugdíjasok és közös az érdeklődésük. Hanem szívesen megmerítkeznek a múltba, a saját múltjukba, vagy ha nem a saját múltjuk, mert akkor az elődeik múltjába. Tehát itt van a kontinuitás, itt van az egymásraépültség és az összefüggés, ami egyáltalán nem mesterkéltnél dolog, nem úgy hogy kívülről elültetjük. Szóval azt mondja egy..., aki bejön ide a gyűjteménybe és végigsodálja az üveges almáriumokat és a vetett ágyat a gyönyörű hímzéses párnákkal és azt mondja, 86 éves, hogy én még elédegnék ebbe a világba, még ezek között a bútorok között. Tehát tulajdonképpen a folytonosságot érzik meg benne. Ők már ugyan nem ez a világ voltak, de ez volt a nagyanyám, nagyapám, ez volt az őszám, ez volt az őseim élete és az egy fantasztikus, minden túlzás nélküli, hogy mondjam neked, hóbort nélkül egy olyan kötőerő, amiről nem beszélni szoktunk, amit látni kell, hogy megvalósul.”

A fentiekben már említettem, hogy a hagyományos, népi vonulat mellett van egy modern vonulata a közösségformáló tevékenységeknek, amibe a színház, a grafika és a komoly és könnyűzenei koncertek tartoznak bele. Ezekkel a tevékenységekkel mind a fiatalokat, mind az idősebb korosztályt meg lehet szólítani a megkérdezettek szerint. Ők alkotják a modern kultúrafogyasztókat. Ahogy azt a következő interjúrészlet is sugallja, a magas kultúra részeként azokat az embereket is meg lehet szólítani, akik feltételezhetően elutasítóak lennének a kulturális örökség alapú rendezvényekkel kapcsolatban.

„Nekem a néptánc nem tud mondani semmit sem, tehát ha népi játék lenne, mint például ez a Ludas Matyi vagy régi, amiket meg is filmesítettek, régi bármi, ami ilyen színházasdi. Annak szerintem volt nagy vonzásköre, mert tényleg a kicsiktől, az óvodásoktól az iskolások, középiskola, felnőttek, teltház volt mindig. Azokra biztos, hogy elmennének az emberek, de nekem a néptánc az mindig ugyanaz. Nekem ugyanaz a csörömpölés, ugrabugra, tehát nem jó, hogy ezzel engem így kerestél meg. Nekem nem mond semmit. Nekem többet mondana az, ha tényleg egy színház lenne vagy gyerekek játéka, ez nekem sokkal többet.”

A következő ilyen kategória a hagyományőrzők, azoknak az embereknek a csoportja, akik maguk is hagyományőrzéssel foglalkoznak. Az egyik megkérdezett elmondása szerint mindenképpen nyitottabbak azok az emberek, másképp viselkednek, akik ebben a kultúrában részt vesznek, akik hagyományőrzéssel foglalkoznak, ugyanis aki részt vesz benne, annál biztos, hogy a másikat is megbecsüli.

A civil szerveződések mindenképpen fontosak a város életében, ugyanis a megkérdezettek elmondása alapján a különféle rendezvényeken ők segítkeznek, ők töltik fel tartalommal az adott eseményt. Bizonyos mértékig egymásra vannak utalva, ugyanis kiegészítik egymás programját, részt vesznek egymás rendezvényein. Erre jó példa, hogy a kézművesek adventjén szerepel a Kék Kálló Citerazenekar, a Szivárvány néptáncsoport és meghívják őket a kis advent megnyitójára is.

A szerveződések kettős célnak is eleget tesznek, ugyanis amellet, hogy a város közösségi életének a fejlődésében kiemelt szerepet játszanak, odafigyelnek az utánpótlás nevelésére is, akik az adott tevékenységet majd tovább tudják vinni.

Az ötödik kategória az elszármazottak kategóriája, ugyanis a Tanka János kötetekkel és a Fénnyel írt történelem című könyvvel inkább azokat az embereket lehetett megszólítani, azoknak az emlékképeit mozgatták meg a kérdezettek szerint, akik valahonnan elmentek és otthagyták a szülőhelyüket és visszavágytak.

Az utolsó, a hatodik kategória, ami elhangzott azok a fellépők és a családtagjaik, ugyanis az egyik megkérdezett elmondása alapján a helyi kultúrával a néptáncosokat és a családjukat lehet a leginkább megszólítani. Az érdeklődésük jellemzően időszakos, csak a családi érdekeltség idejére korlátozódik, viszont az interjúk alapján elmondhatóak, hogy akik fiatalokkorban néptáncra járnak és megszeretik, azokat egész életükben elkíséri, azaz jó esetben a fellépő gyerekekből lehetnek később a hagyományőrzők.

Az átláthatóság és a könnyebb megértés kedvéért a megalkotott kategóriákat és a tevékenységeket egy táblázatban szemléltetem:

2. táblázat

Közösségek és kultúra	
Kategória elnevezése	Tevékenység megnevezése
Hagyományőrzésre nyitott fiatalok	Népi játékok Táncház Helytörténeti gyűjtemény
Őslakos, hagyományos foglalkozású társadalmi réteg	Népi kulturális értékek, hagyományok
Modern kultúrafogyasztók	Színház Grafika Komoly és könnyűzenei koncertek
Hagyományőrzők	Hagyományőrző tevékenységek
Elszármazottak	Derecskéről írt könyvek, kötetek
Fellépők és a családtagjaik	Rendezvények, aminél családi érdekeltség van

Forrás: Sajat készítés 2014

Összegzés

Derecske kulturális örökségét, értékeit négy kategóriában lehetett kifejezni a megkérdezettek válaszai alapján, amikbe beletartozik az épített örökség, a gasztronómiai kultúra, a népi kultúra és a populáris kultúra.

Csurgó Bernadett (2013) egy a Buda környéki falvakra vonatkozó kutatásában többek között arra kereste a választ, hogy a városi nyomás hatása milyen változásokat eredményez a helyi társadalomban. A témához kapcsolódva a közösségépítés, a kultúra és a hagyományok tekintetében kapott kutatási eredményeire térek ki, miszerint a városból vidékre érkezők aktív közösségteremtő tevékenységekbe kezdenek, aminek jellemző formája a falu hagyományainak, kulturális értékeinek újrafelfedezése. Ők váltak a civil és közösségi élet aktív irányítóivá. Az ő igényeik és értékválasztásuk határozza meg a helyi és kulturális életet. Derecskén ezzel szemben az interjúk alapján megfigyelhetők, hogy a helyiek vannak többnyire jelen, motiváltak és megszólíthatók a helyi kulturális értékek, hagyományok őrzésével, ehhez kapcsolódó tevékenységekkel, rendezvényekkel kapcsolatban. Illetve a kialakított kategóriák is rámutatnak arra, hogy melyik célcsoportot milyen tevékenységekkel lehet megszólítani. Ez alapján elmondható, hogy többnyire nem a beköltözők, hanem a helyiek irányítják a kulturális-közösségi életet.

Csurgó Bernadett (2013) Buda környéki falvakra vonatkozó kutatási eredményeihez hasonlóan Derecskén is a település helyi kulturális és turisztikai életére leginkább a következő személyek vannak hatással: az önkormányzat különféle tisztségviselői, a helyi intézmények képviselői, a civil szervezetek képviselői és a vállalkozók.

Az identitásképző helyi értékeknél két irányt lehet felfedezni. Az egyik ilyen az önszerveződő irány, amikor megmutatkozik, egy közösség, egy csoport ereje. Emellett megjelenik az intézményesített kultúra is, ahova a művészeti iskola oktatási tevékenységét lehet a leginkább besorolni. Az identitásképző tényezőknél leginkább a népi kultúra (néptánc, népdal stb.) és a modern kultúra (színház, grafika stb.) bizonyos elemeit említették meg a megkérdezettek. A nemzeti kultúra, habár identitásképző tényezőként nem fogalmazódott meg a megkérdezettek körében, viszont amikor a település meghatározó eseménye került szóba, akkor többen említettek többek között a megemlékezéseket, nemzeti ünnepeket, mint például az augusztus 20-ai, a március 15-ei és az október 23-i ünnepséget. Mindezek mellett megjelentek hagyományörző (pl. verbunktalálkozó, disznótor stb.) és a várossal kapcsolatos (Város Napja, Város bálja stb.) ünnepségek is.

A közösségformáló tevékenységi körökön belül is megjelenik a modern és a hagyományos vagy népi irány, vonulat. Ezen kívül további hat kategóriát lehetett kialakítani a helyi kultúra iránt érdeklődők között: (1) a hagyományőrzésre nyitott fiatalok, akiknek a megkérdezettek elmondása alapján a közösségi élmény iránti vágy és a tárgyak iránti tisztelet a fő motivációjuk; (2) a hagyományos foglalkozású társadalmi rétegek, akiknél a régmúlt játszik szerepet; (3) a hagyományörzők és (4) az elszármazottak, akik valamilyen nosztalgikus élmény kapcsán kötődnek bizonyos kulturális értékekhez; ezen kívül vannak a (5) modern kultúrafogyasztók és végül az utolsó kategória a fellépők és családtagjaik, akiknek a motivációja a családi érdekesség idejére korlátozódik. A fenti csoportok eltérő módon kötődnek a helyi kulturális értékekhez és ezáltal a helyi közösségi aktivitásuk és részvételük is eltérő, és ezen keresztül a helyi identitásuk is különböző lehet, amelynek igazolására azonban még további kutatások szükségesek.

Irodalom

- Barna Gábor (2011): Népi kultúra – nemzeti kultúra – nemzeti identitás. A népi kultúra szerepe a nemzeti kultúra és a magyar identitás megszerkesztésében. In (Jankovics József – Nyerges Judit szerk.): Kultúra, nemzet, identitás. Budapest, Nemzetközi Magyarástudományi Társaság.
- Berki Mónika – Drávavölgyi Tibor (2004): A kulturális örökség hatása a térségi versenyképességre. In (Kovács Ferenc szerk.): II. Magyar Földrajzi Konferencia. Szeged, 2004. szeptember 2–4. Szeged, SZTE TTK Természeti Földrajzi és Geoinformatikai Tanszék. Elérhetőség: <http://geography.hu/mfk2004/mfk2004/keretek.html> Utolsó letöltés: 2014. október 19.
- Csurgó Bernadett (2013): Vidéken lakni és vidéken élni. A városból vidékre költözők hatása a vidék átalakulására: a város környéki vidék. Budapest, Argumentum Kiadó_MTATKSZI
- Csurgó Bernadett (2014): A vidék nosztalgiája. Kulturális örökség, turizmus- és közösség-szervezés három Észak-alföldi kistérségben. In socio.hu. 2014. év 2. szám Elérhetőség: http://socio.hu/uploads/files/2014_2/csurgo.pdf Utolsó letöltés: 2014. október 19.
- Krémer Balázs – Szabó Fanni (2013): A Derecskei járás fiataljainak helyzete a foglalkoztatás és munkalehetőségek tükrében. In Metszetek. 2012/4. szám - 2013/1. szám Elérhetőség: http://metszetek.unideb.hu/derecskei_fiatalok. Utolsó letöltés: 2014. október 19.
- Kondor Zsuzsanna (2003): A kultúra fogalmának és tartalmának változása Cicerótól Carey-ig. Elérhetőség: <http://www.fil.hu/uniworld/kkk/crosscul/kondor/1.htm> Utolsó letöltés: 2014. október 19.
- Murányi Péter (2012): Rész az egészben. A helyi kultúra a vidékfejlesztésben. In (Weinreich László szerk.): Kultúra és kreativitás: kulturális klaszterek Magyarországon. Pécs, Pannon Klassz Közösség Kulturális Klaszter
- Podévák István (2004): Népi kultúra vagy populáris kultúra. Birkózás a fogalmakkal. In Tiszatáj. 53. évfolyam 8. szám, 84-89. oldal Elérhetőség: <http://www.lib.jgytf.u-szeged.hu/folyoiratok/tiszataj/04-08/podevak.pdf> Utolsó letöltés: 2014. október 19.
- Ray, Christopher (2013): Kultúra, intellektuális tulajdon és területi alapú vidékfejlesztés. In: Czibere Ibolya – Kovách Imre szerk.: Fejlesztéspolitika – vidékfejlesztés. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó
- Süli-Zakar István (1998): Derecske földrajza. In (Gazdag István szerk.): Derecske története és néprajza. Derecske, Derecske Város Önkormányzata
- Szóllósi Imréné (2008): Szülőházam Derecske. Tanka János élete és versei 1908 – 1992. Debrecen, Center- Print Nyomda

- Varga A. Tamás – Vercseg Iлона (1998): Közösségfejlesztés. Elérhetőség:
http://muvelodes.vfmk.hu/4-szakmai_anyagok/letoltes/kozossegfejlesztas.pdf
Utolsó letöltés: 2014. október 19.
- Vercseg Iлона (2004): Közösségfejlesztés - Módszertani segédlet a községi egészségtervek készítéséhez. Elérhetőség:
http://www.kka.hu/_soros/kiadvany.nsf/44cfa372d3c5a279c1256e9600682640/91667470eec2e31cc1256f0e00349453?OpenDocument Utolsó letöltés: 2014. október 19.
- Williams, Raymond (2003): A kultúra elemzése. In (Wessely Anna szerk.): A kultúra szociológiája. Budapest, Osiris kiadó, Láthatatlan Kollégium